

MIGRATION BALANCE AND ECONOMIC ACTIVITY OF CROATIAN COUNTIES

MIGRACIJSKI SALDO I GOSPODARSKA AKTIVNOST HRVATSKIH ŽUPANIJA

RADMAN-FUNARIĆ, Mirjana

Abstract: *Since 2009, there has been a negative migration balance in Croatia, which has been slowing down since 2018. At the same time, the number of business entities did not suffer from population movements. Previous research has shown that there is no statistically significant correlation between the number of inhabitants and the number of total active legal entities, but there is with the number of crafts and trades and free lances. The aim of this paper is to research whether there is such a connection in individual Croatian counties and to determine the differences between counties. The results showed a connection between the migration balance and the number of active legal entities, as well as the number of crafts and trades and free lances.*

Key words: *emigration, economic activity, counties, Croatia*

Sažetak: *Od 2009. godine u Hrvatskoj je prisutan negativni migracijski saldo, koji se usporava od 2018. godine. U isto vrijeme broj poslovnih subjekata nije pratio kretanje stanovništva. Dosadašnja istraživanja su pokazala da ne postoji statistički značajna povezanost broja stanovnika s brojem ukupnih aktivnih poslovnih subjekata, ali postoji s brojem obrta i slobodnih zanimanja. Cilj ovog rada je istražiti postoji li takva povezanost u pojedinim hrvatskim županijama te utvrditi razlike među županijama. Rezultati su pokazali povezanost migracijskog salda i broja aktivnih pravnih osoba te broja obrta i slobodnih zanimanja.*

Ključne riječi: *iseljavanje, gospodarska aktivnost, županije, Hrvatska*

Author's data: Mirjana, Radman-Funarić, doc. dr.sc. prof.v.š., viši znanstveni suradnik, Polytechnic in Požega, radmanfunaric@vup.hr

1. Uvod

Prostorno migracije se mogu podijeliti na unutarnju i vanjsku migraciju. Unutarnje migracije su one čije se polazište te odredište nalazi unutar granice jedne regije ili države. Vanjske migracije su one koje imaju polazište unutar granica jedne države, a odredište im je izvan granica neke države. Također prisutne su i tranzitne migracije koje uključuju više država do određene destinacije. Prema kriteriju motiva razlikuju se ekonomske i neekonomske migracije, obiteljske, a uglavnom su to kriteriji koji omogućavaju ostvarenje boljih životnih uvjeta pojedinca. Prema [14] unutarnje migracije su najčešće posljedica ekonomskih razloga, a migracije u inozemstvo vezane su i za ekonomske i neekonomske razloge, koje se često iz privremenih pretvaraju u stalne.

Prostorna mobilnost stanovništva u Hrvatskoj sve više je prisutna. Posljednji podaci u pojedinim županijama pokazuju da postoji tendencija da se negativni migracijski saldo pretvara u pozitivni. Također, broj aktivnih pravnih osoba i broj obrta i slobodnih zanimanja u stalnom je porastu u svim županijama.

Prema rezultatima [9] broj stanovnika u Hrvatskoj u razdoblju od 2009. godine u stalnom je u padu pri čemu se prosječni negativni vanjski migracijski saldo povećavao za 2639 stanovnika godišnje. Neočekivano, kretanje ukupnog broja poslovnih subjekata nije kontinuirano pratilo kretanje pada stanovništva niti negativnog migracijskog salda. U razdoblju negativnog migracijskog salda, od 2009. do 2018. godine, povezanost između broja stanovnika i migracijskog salda s brojem trgovačkih društava negativna je i nije statistički značajna, ali postoji jaka i statistički značajna povezanost broja stanovnika s brojem obrta i slobodnih zanimanja te migracijskog salda i subjekata u obrtu i slobodnim zanimanjima. Prema rezultatima [9] utvrđeno da je smanjenje broja stanovnika za 100 praćeno smanjenjem broja obrta i slobodnih zanimanja za 1. Također, gašenje jednog subjekta u obrtu i slobodnim zanimanjima praćeno je povećanjem negativnog migracijskog salda za 1,12 stanovnika.

Negativan vanjski migracijski saldo u Hrvatskoj koji je prisutan od 2009. godine usporen je od 2018. godine i nastavlja se samo u nekim županijama u 2019. i 2020. godini. Broj aktivnih pravnih osoba i broj obrta i slobodnih zanimanja po županijama u stalnom je porastu od 2017. godine u svim županijama. Za razliku od rezultata [9] koji su dobiveni na temelju ukupnih podataka za Hrvatsku, cilj ovog rada je, na temelju panel podataka po županijama, od 2016. do 2020. godine, utvrditi postoji li povezanost između migracijskog salda s gospodarskom aktivnošću mjerenom brojem aktivnih pravnih osoba i brojem obrta i slobodnih zanimanja. Rezultati su pokazali srednje jaku povezanost vanjskog migracijskog salda i broja aktivnih pravnih osoba te broja obrta i slobodnih zanimanja.

2. Migracijski saldo županija Republike Hrvatske

Gospodarski rast, a prvenstveno opstanak, u prvom redu ovisi o demografskom kapitalu kao posljedici rađanja, umiranja i migracija. Od 2009. godine demografski kapital u Hrvatskoj je ugrožen kao posljedica gospodarskih prilika, razvojnih razloga

odlaska, neučinkovitih pronatalitetnih politika i nejednakih mogućnosti za sve, te pojave novih postmaterijalističkih vrijednosti, karakterističnih za razvijena društva. Kao posljedica takvih trendova javljaju se dugoročno negativne implikacije na gospodarstvo Hrvatske i nemogućnost razvoja Hrvatske u svakom drugom segmentu. Prema [15] dok iseljavanje kao kratkoročnu posljedicu može imati smanjenje opće stope nezaposlenosti, srednjoročno i dugoročno gledano iseljavanje iz Hrvatske može dovesti do poremećaja na tržištu rada, destabilizacije zdravstvenoga, socijalnog i mirovinskog sustava te smanjenje gospodarske produktivnosti. Iseljavanje iz slabije razvijenih županija Hrvatske [5] u skladu je s rezultatima istraživanja [13] prema kojima oni koji namjeravaju otići u inozemstvo ocjenjuju lošijom gospodarsku situaciju i materijalne prilike u Hrvatskoj od onih sklonijih ostanku.

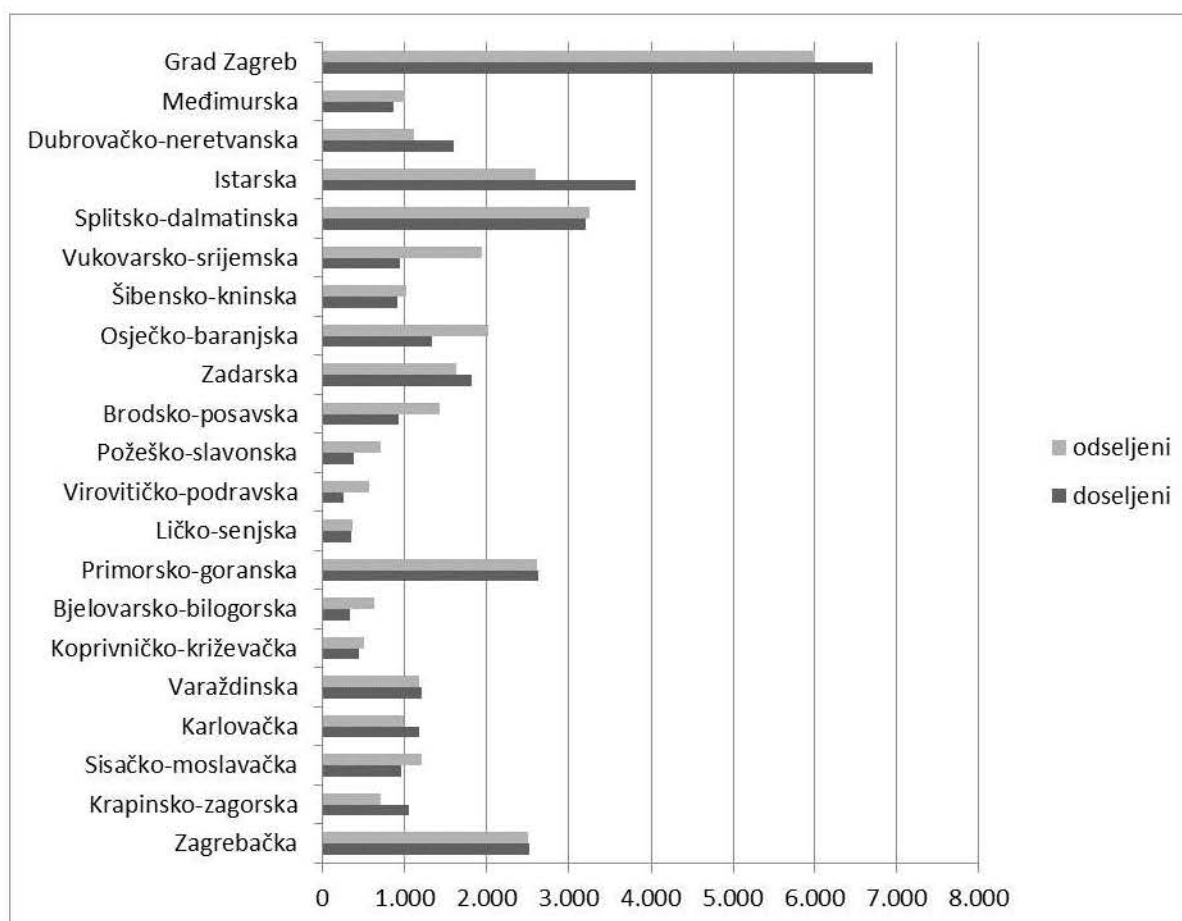
Zbog toga je potrebno osmisliti nacionalni plan za oporavak i otpornost razvojne politike, dugoročne strategije održivog razvoja, prilagođeni program kohezijske politike. Prema [6] time bi se osiguralo odgovarajuće financiranje, iz Europskog socijalnog fonda i Fonda za pravednu tranziciju, usmjereno na rješavanje pitanja depopulacije i preokretanje negativnih trendova te povećanje privlačnosti određenog područja. Nadalje, Europski parlament [6] poziva lokalne, regionalne i nacionalne vlasti u regijama kojima prijete depopulacija da ulaganja usmjere na poticanje mladih obitelji da se nastane u tim regijama, kao i na univerzalni pristup kvalitetnim uslugama i infrastrukturi, uz sudjelovanje i podupiranje malog i srednjeg poduzetništva i poduzeća za upravljanje uslugama, te da naglasak stave na otvaranje radnih mjesta, posebno za mlade, prekvalifikaciju radnika i stvaranje poduzetničkih uvjeta. Prioritet treba biti ulaganje u sve razine obrazovanja te u ustanove za skrb o djeci kako bi se poticalo sudjelovanje žena na tržištu rada. Potrebno je omogućiti pristup cjeloživotnom učenju, posebno u ruralnim područjima i u najudaljenijim regijama. Potrebno je stvoriti prihvatljive uvjete za mlade kako bi ostali u tim regijama nudeći im na lokalnoj i regionalnoj razini privlačne mogućnosti obrazovanja, osposobljavanja, kvalifikacije i prekvalifikacije, uključujući učenje digitalnih vještina, uživo ili na daljinu. Europski parlament [6] uviđa da će, u tim nastojanjima, regijama biti potrebna usklađena potpora Unije i država članica.

3. Lokalno i imigrantsko poduzetništvo u Hrvatskoj

Tri četvrtine zaposlenih u Hrvatskoj je u mikro, malim i srednjim poduzećima. Najveće povećanje zaposlenosti u 2019. godini je u mikro poduzećima, za 12% u odnosu na 2018. godinu, a u malim poduzećima za 4,8%. Nakon porasta broja zaposlenih u 2018. godini, u 2019. godini srednja i velika poduzeća bilježe smanjenje broja zaposlenih, u srednjim poduzećima za 0,6%, a u velikim poduzećima za 4,3%. Dok mikro poduzeća ostvaruju najveći udio u ukupnoj zaposlenosti na razini Hrvatske (2019. godine 29,6%) ipak ostvaruju najmanje udjele u ukupnim prihodima (15,8%) i ukupnom izvozu (8,2%) što ukazuje na nižu razinu konkurentnosti i internacionalizacije tog dijela gospodarstva. U 2019. godini velika poduzeća uz udio od 25,8% u ukupnoj zaposlenosti, ostvaruju najveće udjele u prihodima (39,7%) i izvozu (47,1%). Međutim mikro i mala poduzeća zajedno ostvarili su gotovo jednak

udio u prihodima kao i velika (39,6%). Međutim zajednički izvoz mikro i malih poduzeća je samo 28,7% [7].

Posljednjih godina u Hrvatskoj je prisutan rastući potencijal imigrantskog poduzetništva kao generatora zaposlenosti. Lagani obrat u odnosu useljenog i iseljenog stanovništva u Hrvatskoj pruža mogućnost razvoju poduzetništva i povećanju zapošljavanja. Na to ukazuju podaci [11] prema kojima je u 2018. godini udio samozaposlenih osoba rođenih izvan EU u ukupnom broju zaposlenih u Hrvatskoj iznosio 51,1%. Grafikon 1. pokazuje da je u 2020. godini broj doseljenog stanovništva veći u gotovo pola županija Hrvatske.

Grafikon 1. Doseljeni i odseljeni stanovnici po županijama u 2020. godini, Izvor: autor prema podacima [5].

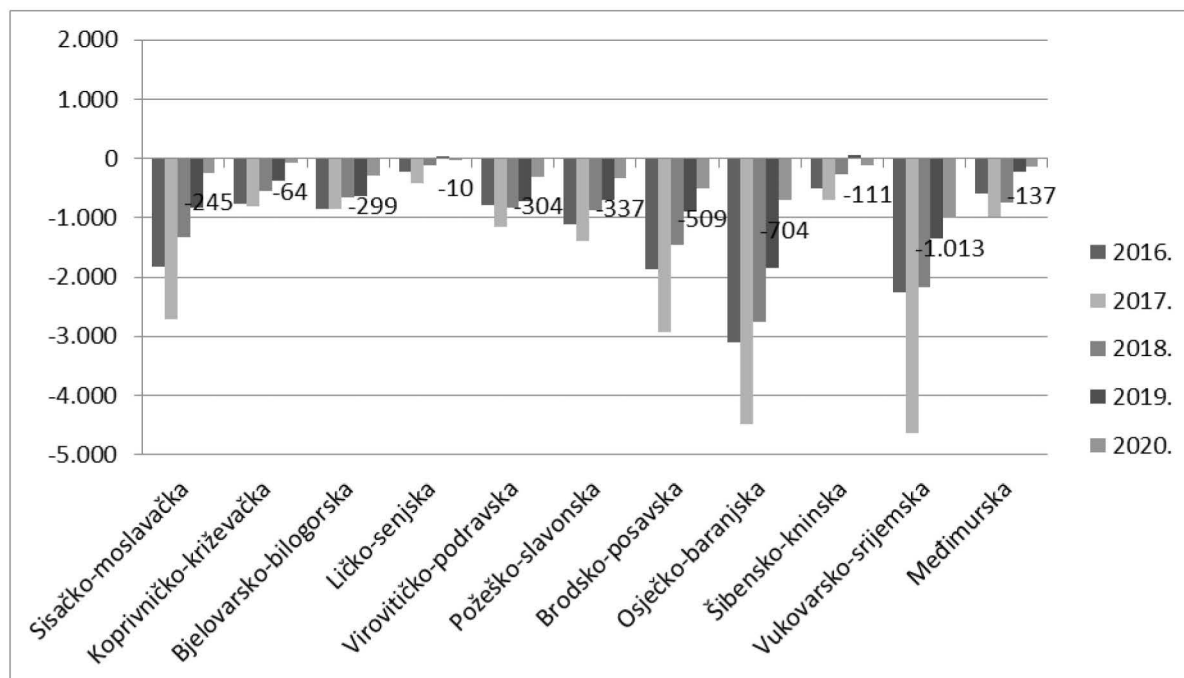
Neutemeljeno se pretpostavlja da useljeno stanovništvo oduzima poslove lokalnom stanovništvu, ali pokazalo se [7] da useljeno stanovništvo često bolje prepoznaje poduzetničke prilike od lokalnog. Međutim, pri ostvarenju svojih poslovnih ideja u Hrvatskoj nailaze na barijere koje su podjednako štetne za domaće i strane poduzetnike poput administrativnog opterećenja, nepredvidivih poreznih propisa i pretjerano strogih propisa o zapošljavanju. S ciljem jačanja imigrantskog poduzetništva potrebno je dati punu podršku u vidu bržeg izdavanja radne dozvole, jasnijih zakonskih propisa, pružanja usluge na engleskom jeziku, lakše povezivanje sa domaćim stanovništvom i poduzetnicima, što omogućuje veću zapošljivost i razvoj.

4. Podaci i metode

Podaci o doseljenom i odseljenom stanovništvu, a time i vanjskom migracijskom saldu preuzeti su od Držanog zavoda za statistiku (DZS), Stanovništvo – pregled po gradovima/općinama [5]. Podaci obuhvaćaju razdoblje od 2016. do 2020. godine za svaku pojedinu županiju Republike Hrvatske. Podaci o broju aktivnih pravnih osoba po županijama i broju obrta i slobodnih zanimanja po županijama preuzeti su od DZS, Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama na dan 31.12. [1], [2], [3], [4], i Hrvatske gospodarske komore [8] za razdoblje od 2016. do 2020. godine. Kako bi se utvrdila povezanost i jakost veze između vanjskog migracijskog salda i broja aktivnih trgovačkih društava te broja obrta i slobodnih zanimanja korištena je višestruka korelacijska analiza [10], [12]. Ograničenje korelacijske analize je u tome što ne može utvrditi uzročno posljedičnu vezu između migracijskog salda i poduzetničke aktivnosti u hrvatskim županijama, no takve dokaze može pružiti istraživanje provedeno među hrvatskim studentima [13].

5. Prikaz rezultata i diskusija

Tendenciji usporavanja negativnog vanjskog migracijskog salda u Hrvatskoj doprinose neke županije. Grafikon 2. prikazuje županije u kojima je negativni vanjski migracijski saldo prisutan u cijelom promatranom razdoblju, od 2016. do 2020. godine.

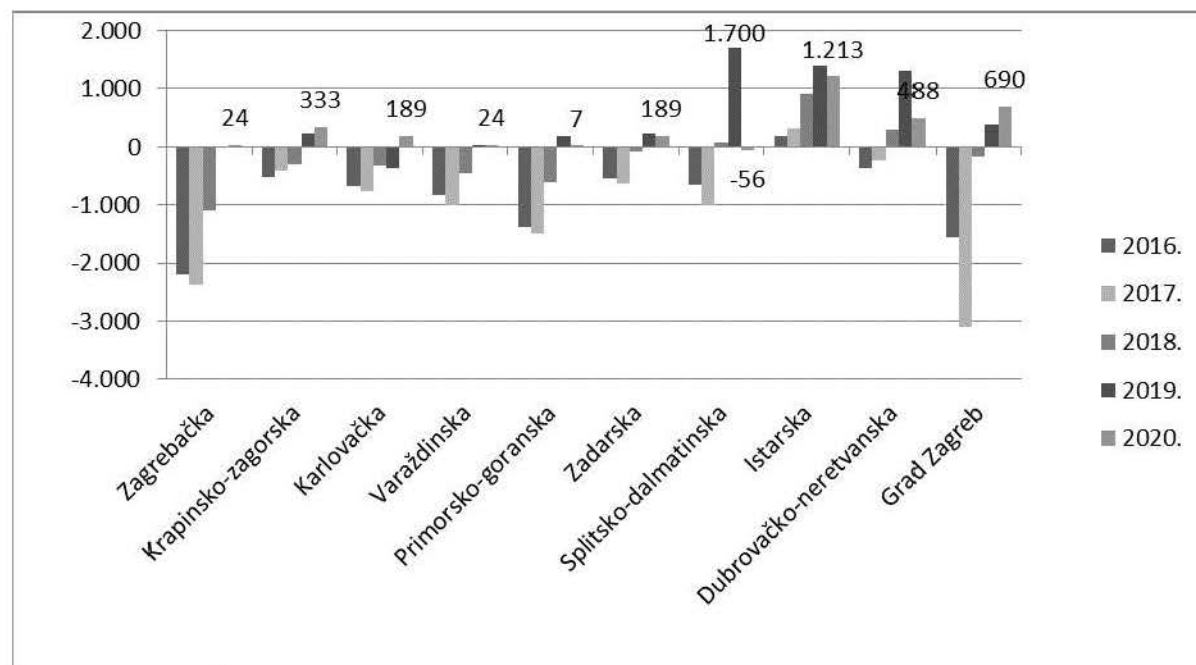

Grafikon 2. Županije s negativnim vanjskim migracijskim saldom od 2016. do 2020. godine, Izvor: autor prema podacima [5].

Negativan vanjski migracijski saldo prisutan je u županijama u kontinentalnom dijelu Hrvatske koje su udaljene od jadranske obale i središta Hrvatske izuzev Šibensko-kninske županije. Razlog tome je što Šibensko-kninska županija obuhvaća veliki dio

kontinentalnog dijela. U posljednjih 10 godina iz Šibensko-kninske županije iselilo je u inozemstvo gotovo 13 tisuća stanovnika. Sadašnji broj stanovnika je na razini 1880-tih godina. U Vukovarsko-srijemskoj županiji koja je od ratnih zbivanja do 2021. godine izgubila 86800 stanovnika prisutne su veće migracije unutar županije i Hrvatske do 2008. godine, a od 2009. godine izraženo je jako iseljavanje u inozemstvo. Tako je u 2017. godini iz inozemstva u Vukovarsko-srijemsku županiju uselilo 447 stanovnika, a iselio u inozemstvo 5091 stanovnik. I u Šibensko-kninskoj županiji od 2009. godine povećan je odlazak u inozemstvo, za razliku od do tada prisutne migracije unutar županije i unutar Hrvatske. Sisačko-moslavačka i Požeško-slavonska županija od 2005. bilježi veće iseljavanje u inozemstvo od useljavanja, dok je taj trend promijenjen u Brodsko-posavskoj županiji od 2009. godini. Dakle, promatrajući pojedine županije, veće iseljavanje u inozemstvo od useljavanja nastupilo je u pojedinim županijama prije pristupa Hrvatske Europskoj uniji. Iako je ono prisutno i ranije, u pojedinim županijama najveća vanjska migracija nastupila je nastankom globalne financijske krize. U većini županija najveći negativni vanjski migracijski saldo zabilježen je 2017. godine. Istaknute vrijednosti u grafikonu 2. prikazuju negativan migracijski saldo u 2020. godini.

Grafikon 3. prikazuje županije u kojima je u 2019. i 2020. godini prisutan pozitivan vanjski migracijski saldo. Istaknute vrijednosti u grafikonu prikazuju pozitivan vanjski migracijski saldo u 2020. godini, osim u Splitsko-dalmatinskoj županiji u kojoj je značajan pozitivan vanjski migracijski saldo prisutan u 2019. godini (1700 stanovnika).

Grafikon 3. Županije s pozitivnim vanjskim migracijskim saldom u 2019. i 2020. godini, Izvor: autor prema podacima [5].

Uočljivo je da je pozitivan migracijski saldo prisutan u Istarskoj županiji u cijelom prikazanom razdoblju, a od 2018. u Dubrovačko-neretvanskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Grad Zagreb bilježi pozitivan migracijski saldo od 2019. godine.

Za razliku od razdoblja od 2009. do 2018. godine u kojem se broj subjekata u obrtu i slobodnim zanimanjima smanjivao uz istovremeno povećanje aktivnih trgovačkih društava [9], u razdoblju od 2016. do 2020. godine broj subjekata u obrtu i slobodnim zanimanjima i aktivnih trgovačkih društava kretao se u istom smjeru, odnosno u porastu je iz godine u godinu.

Prema raspoloživim panel podacima od 2016. do 2020. godine, korelacijska analiza je pokazala srednje jaku pozitivnu povezanost vanjskog migracijskog salda i broja aktivnih pravnih osoba po županijama ($r = 0,51$, $p < 0,05$). Odnosno, utvrđeno je da je smanjenje negativnog vanjskog migracijskog salda praćeno povećanjem broja aktivnih pravnih osoba. Utvrđeno je da postoji srednje jaka i statistički značajna ($p < 0,05$) povezanost vanjskog migracijskog salda s brojem obrta i slobodnih zanimanja po županijama ($r = 0,42$).

6. Zaključak

Dok je u razdoblju prije globalne financijske krize, 2008. godine, u Hrvatskoj prisutan pozitivan vanjski migracijski saldo, razdoblje koje je uslijedilo poslije donosi negativan preokret koji je prisutan u svim hrvatskim županijama. Osim unutarnjih migracija unutar i između županija, osobito iz kontinentalnih u županije na obali i središte Hrvatske, prisutne su negativne vanjske migracije, odnosno u svim županijama je broj iseljenog stanovništva u inozemstvo veći od broja useljenog. Izuzetak je Istarska županija, u kojoj je stalno prisutan pozitivan unutarnji migracijski saldo, a koja od 2012. godine bilježi pozitivan i vanjski migracijski saldo. Međutim, Grad Zagreb, koji bilježi stalni pozitivan unutarnji migracijski saldo, tek 2019. godine bilježi pozitivan i vanjski migracijski saldo. Promatrajući pojedinačno županije veće iseljavanje u inozemstvo od useljavanja nastupilo je u pojedinim županijama prije pristupa Hrvatske Europskoj uniji. Iako je ono prisutno i ranije u pojedinim županijama najveća vanjska migracija nastupila je nastankom globalne financijske krize. U većini županija najveći negativni migracijski saldo zabilježen je 2017. godine. Lagano usporavanje iseljavanja počinje od 2018. godine, a u 2020. godini deset županija bilježi pozitivan vanjski migracijski saldo. To su primorske županije i županije na sjeveru Hrvatske. Istok Hrvatske i druga kontinentalna područja udaljena od središta i dalje bilježe negativni trend.

Unatoč različitom vanjskom migracijskom saldu među županijama, u svim županijama od 2017. godine raste broj aktivnih poslovnih subjekata i subjekata u obrtu i slobodnim zanimanjima. Za razliku od rezultata koji su obuhvatili ukupne podatke za Hrvatsku, na temelju podataka po županijama, rezultati su pokazali srednje jaku pozitivnu povezanost vanjskog migracijskog salda i broja aktivnih pravnih osoba te broja obrta i slobodnih zanimanja.

7. Literatura

- [1] Državni zavod za statistiku (2022) Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, stanje 31.12.2021., *Priopćenje*, god. LVIII. br. 11.1.2/2., *Dostupno na:* http://digarhiv.gov.hr/arhiva/42/51915/11-1-2_2_Broj%20i%20struktura%20poslovnih%20subjekata%20po%20zupanijama%20Stanje%2031%20prosinca%202021.pdf *Pristup:* (02-04- 2022)
- [2] Državni zavod za statistiku (2021) Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, stanje 31.12.2020., *Priopćenje*, god. LVII. br. 11.1.2/2., *Dostupno na:* http://digarhiv.gov.hr/arhiva/42/51915/11-1-2_2_Broj%20i%20struktura%20posl%20subjekata%20po%20zup_stanje%2031-12-2020.pdf *Pristup:* (02-04- 2022)
- [3] Državni zavod za statistiku (2020) Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, stanje 31.12.2019., *Priopćenje*, god. LVI. br. 11.1.2/2., *Dostupno na:* http://digarhiv.gov.hr/arhiva/1552/206357/hidran.digured.hr/hidrarad/POOPD/Pobirac/SDRH-DOC/11-1-2_2_Broj%20i%20struktura%20poslovnih%20subjekata%20po%20zupanijama%20Stanje%2031%20prosinca%202019.pdf *Pristup:* (02-04- 2022)
- [4] Državni zavod za statistiku (2019) Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, stanje 31.12.2018., *Priopćenje*, god. LV. br. 11.1.2/2., *Dostupno na:* http://digarhiv.gov.hr/arhiva/1552/192295/hidran.digured.hr/hidrarad/POOPD/Pobirac/SDRH-DOC/11-1-2_2%20Broj%20i%20struktura%20poslovnih%20subjekata%20po%20zupanijama%20Stanje%2031%20prosinca%202018.pdf *Pristup:* (02-04- 2022)
- [5] Državni zavod za statistiku (2022) Stanovništvo – pregled po gradovima/općinama, *Dostupno na:* <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/> *Pristup:* (02-04- 2022)
- [6] Europski parlament (2021) Izvješće o preokretanju demografskih trendova u regijama EU-a uz pomoć instrumenata kohezijske politike (2020/2039(INI)), *Dostupno na:* https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0061_HR.html#title1 *Pristup:* (30-03- 2022)
- [7] Has, M. (2020) Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj 2019. godine, *Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2020*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, str. 7. – 17. *Dostupno na:* <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2021/01/Izvjescje-2020-HR-web.pdf> *Pristup:* (21-03- 2022)

- [8] Hrvatska gospodarska komora (2018) Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, stanje 31.12. Uvodno Pregled po županijama, *Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-poslovni-subjekti-po-zupanijama5a9e9a2f40e6c.pdf>* *Pristup: (02-04- 2022)*
- [9] Radman-Funarić, M. (2020) Iseljavanje stanovništva i gospodarska aktivnost Hrvatske, *Zbornik radova sa 7th International Conference "Vallis Aurea" Focus on: Research and Innovation*, Katalinić, B. (ur.). ISBN 978-3-902734-26-6, str. 539-547, Požega: Polytechnic in Pozega, DAAAM International Vienna, rujan 2020.
- [10] Radman-Funarić, M. (2018) *Uvod u gospodarsku statistiku Tko kaže da lažem? u potpisu – Statistika*, Veleučilište u Požegi, Požega, *Dostupno na: <https://repozitorij.vup.hr/islandora/object/vup%3A1297>* *Pristup: (10-03- 2022)*
- [11] Šimić Banović, R. & Alpeza, M. (2020) Imigrantsko poduzetništvo, *Izješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2020*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, str- 41.-47.
- [12] Šošić, I. (2006) *Primjenjena statistika*, Zagreb: Školska knjiga
- [13] Šverko, I. (2005) **Studentske namjere odlaska u inozemstvo: veličina potencijalnog "odljeva mozgova" i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini**, *Društveno istraživanje: časopis za opća društvena pitanja*, Zagreb, god. 14. br. 6(80) str. 1149.-1174.
- [14] Wertheimer-Baletić, A. (1999) *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb
- [15] Župarić-Iljić, D. (2016) *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung